

СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ОБЯСНЕНИЯ ЗА СТАРЕЕНЕТО

УВОД

Стареенето като генетично детерминиран процес се е оформило в еволюцията на живота и се е утвърдило като подходяща адаптация за организма. То е активен процес на „преобразуване“, „преустройство“ на организма и различните адаптивни звена към променящата се среда на съществуване, като една от неговите форми на развитие. Тази нова форма на „еволюция във времето“ определя и успешното регулиране на функциите на обменните процеси в късната възраст. Това е и функционалният израз на стареенето като биосоциален процес на едно ново, активно преустройство, на приспособяване, на адаптация. Ето защо ние считаме, че този процес в редица отношения може да бъде регулиран и управляван. В това отношение съществуват и възможности за реално, активно вмешателство и контрол върху протичането на възрастовата еволюция на организма в късната онтогенеза.

Стареенето е дълъг и сложен биологичен процес, намаляващ приспособителните механизми и увеличаващ вероятността за смърт. Старостта е заключителният, закономерен период от живота на човека. Тя е резултат от процеса на стареене. Старостта не е болест, не е диагноза, а завършен етап от биологичното развитие на човека¹.

Първите опити за научно обяснение на стареенето са започнали в края на XIX век. В една от първите творби на Вайсман той е предложил теория за произхода на стареенето като характеристики, които са възникнали в резултат на еволюцията. Според Вайсман, стареещите организми не са полезни, те са вредни, защото те заемат мястото на младите хора.

Важна стъпка в изучаването на стареене е докладът от професор Питър Медауар пред Кралския общество на Лондон през 1951 г. под името "нерешени проблеми на биологията." В тази лекция, той подчерта, че в природата животните рядко живеят до възрастта, когато стареенето става забележително, така че еволюцията не може да окаже влияние върху процеса на стареене. Тази работа е поставила основите на цяла поредица от нови изследвания.

¹ Визев, Кр., Ст. Визев. Някои актуални медико-социални проблеми на старостта в Република България – Стареене на населението реал. и посл. ЦИН- БАН, V, 2006, 372–390.

През следващите 25 години проучванията са преобладаващо описателни. Въпреки това от края на 70-те години на миналия век са се появили много теории, които се опитват да обяснят стареенето. Например, в добре познат преглед на литературата по този въпрос, публикуван от Калев Финч през 1990 г., е имало около 4 000 препратки. Само в края на 90-те години ситуацията е започнала да се изяснява и повечето автори са започнали да достигат до общи изводи.

1. Проблемът за стареенето в геронтология

Може да има някои, които смятат, че проблемът с теорията в геронтологията е, че някои геронтолозите все още разпиляват ресурсите си, опитвайки се да изградят теории за стареенето. Днес това е една много широка област на интерпретации. Например, теорията за стареенето често е в противовес на "фактите" и се разглежда не повече от проста спекулация. Освен това, желанието за конкретни решения на належащите проблеми, пред които са изправени възрастните хора могат да очертаят теорията като излишна абстракция от практически притеснения. Най-радикалната критика идва от постмодернистите, които твърдят, че няма обективна истина или реалност, която да може да аргументира теоретизирането и всичко е просто „въздух“².

В сравнително кратката история на геронтологията като наука за стареенето – която има история от само половин век на емпирични изследвания - скептицизмът за важноста на теорията е довел до това някои изследователи да заменят емпиричните модели с изцяло теоретични постановки изцяло.

По този начин, докато са разработени много емпирични обобщения, описващи стареенето, относително малко са били използвани във по-фундаменталните задачи за разбиране и обясняване остаряването. Може да се твърди, че тази "дезинтеграция на теорията" в геронтологичните изследвания е забавила процеса на свързването на изводите с обясненията и по този начин се подкопава обогатяването на знанията за стареенето.

2. СТАРЕЕНЕТО НА ЧОВЕКА

Цялостното остаряване на организма се определя от последствията от измененията, възникнали от остаряването на отделните функционални системи, а също от промените на характера на отношенията и връзките между тях. Едва тогава, когато тези последствия достигнат такъв размер, при който настъпват специфично качествени

² Eiopoulos, C. (2010). Gerontological nursing (7th ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.